

Geir Woxholth

FORENINGSRETT

med samvirkeloven

4. utgave

GYLDENDAL

FORENINGSRETT

GEIR WOXHOLTH

FORENINGSRETT

– MED SAMVIRKELOVEN

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2020
4. utgave, 1. opplag 2020

ISBN 978-82-05-54181-8

Omslagsdesign: Gyldendal Akademisk
Sats: Type-it AS, Trondheim 2020
Brødtekst: Minion 10,5/15 pkt
Papir: Amber graphic 80 g
Trykk: Dimograf, Polen 2020

Alle henvendelser om boken kan rettes til
Gyldendal Akademisk
Postboks 6730 St. Olavs plass
0130 Oslo

www.gyldendal.no/akademisk
akademisk@gyldendal.no

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverkloven eller avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Alle Gyldendals bøker er produsert i miljøsertifiserte trykkerier.
Se www.gyldendal.no/miljo

Til Helle

Forord

Målsettingen med denne boken er å gi en systematisk innføring i gjeldende norsk foreningsrett. Den behandler først og fremst rettsreglene for ikke-økonomiske foreninger, men favner også i noen grad om økonomiske foreninger. Mitt hovedansvar har vært å fremstille privatrettens regler om foreningers rettsforhold. Det har imidlertid også vært prioritert å gi en fremstilling av foreningenes forhold til offentligrettslige regler, herunder offentlig rammelovgivning, forvaltningsretten og prosessretten. Endelig har jeg funnet grunn til å behandle visse rettsspørsmål med internasjonale aspekter.

Min beste takk går til professor dr juris Ole Gjems-Onstad som på et tidlig stadium har lest gjennom manuskriptet og på denne måten bidratt vesentlig til det ferdige produkt.

Slemdal, i oktober 1989

Geir Woxholth

Forord til fjerde utgave

Tidligere utgaver av boken er utsolgt. Den utgis derfor i fjerde reviderte utgave, à jour med endringer i lovgivningen og rettspraksis frem til juni 2020.

Fjällbacka, juni 2020

Geir Woxholth

Innholdsoversikt

INNLEDNING TIL FORENINGSRETTEEN	23
– EN HISTORISK/SOSIOLOGISK INNFALLSVINKEL	
INNLEDNING TIL FORENINGSRETTEEN	49
– EN RETTSSYSTEMATISK INNFALLSVINKEL	
FORENINGENS STIFTELSE	142
MEDLEMSFORHOLDET	177
DE STYRENDE ORGANER	264
ERSTATNINGSANSVARET INTERNT	375
OPPHØR AV FORENINGEN	384
FORHOLDET UTAD	419
KONFLIKTLØSNING	530
SÆRSPØRSMÅL OM SAMMENKJEDET FORENINGSSTRUKTUR	612

INNHALDSOVERSIKT

INTERNASJONALE PERSPEKTIVER	627
SUMMARY IN ENGLISH	668
EKSEMPEL PÅ MØNSTERVEDTEKT FOR FORENING	697
LITTERATUR	701
TIDSSKRIFTER	706
LOVREGISTER	707
DOMSREGISTER	722
STIKKORD	726

Innhold

KAPITTEL 1	
INNLEDNING TIL FORENINGSRETTE	23
– EN HISTORISK/SOSIOLOGISK INNFALLSVINKEL	
1.1 De «frivillige organisasjoner» stilling i norsk samfunnsliv	23
1.11 Innledning	23
1.12 Metode	25
1.13 Historiske og sosiologiske forutsetninger og virkninger	27
1.14 Finansiering – rammevilkår	32
1.15 Faktisk beskrivelse av organisasjonenes betydning	34
1.16 Særlig om organisasjonene som medvirkere i den samfunnsmessige styringsprosess	36
1.17 Særlig om sosialt entreprenørskap	40
1.18 Særlig om organiseringen av politiske partier og arbeids- og næringslivets organisasjoner	42
KAPITTEL 2	
INNLEDNING TIL FORENINGSRETTE	49
– EN RETTSSYSTEMATISK INNFALLSVINKEL	
2.1 Rettslig plassering	49
2.2 Foreningsfriheten og dens grenser	51
2.3 Rettssystematiske betraktninger om foreningsrett og foreningsbegrepet	54

INNHOLD

2.4 Fortsettelse: Foreningsbegrepet de lege lata	57
2.41 Problemstilling	57
2.42 Sammenslutningsbegrepet	57
2.43 Foreningsbegrepet	60
2.5 Fortsettelse: Økonomiske og ikke-økonomiske foreninger	67
2.51 Innledning: Sondringen og dens betydning	67
2.52 Det avgjørende kriterium for sondringen: Økonomisk virksomhet ..	68
2.53 Rettsvirkningene	72
2.54 Særlig om forholdet mellom (økonomisk) forening og samvirkeforetak	73
2.55 Økonomiske foreninger. Begrenset gjeldsansvar	75
2.56 Terminologiske utfordringer	76
2.6 Valg av sammenslutningsform – «typetvang»?	77
2.7 Andre sammenslutninger enn foreninger:	80
2.71 Innledning	80
2.72 Sameiet	80
2.73 Stiftelse	81
2.74 Selskap	86
2.741 Personsselskap og kapitalselskap	86
2.742 Ansvarlig selskap	87
2.743 Aksjeselskap	92
2.744 Allmennaksjeselskap	94
2.745 Kommandittselskap	96
2.746 Enkeltpersonforetak	97
2.747 Indre selskap	98
2.75 Samvirkeforetak (samvirkelag)	99
2.8 Foreningsrettens kilder	109
2.81 Innledning	109
2.82 Rettspraksis	110
2.83 Preseptorisk lov	110
2.84 Deklaratorisk lov	111
2.85 Vedtektene	112
2.851 Vedtektene som rettskildefaktor	112
2.852 Vedtektssensur mv	120
2.86 Foreningspraksis	126

2.87	Rettslige vurderinger. Foreningsrettslige prinsipper	129
2.871	Innledning	129
2.872	Godhetsvurderinger	131
2.873	Foreningsrettslige prinsipper	135
KAPITTEL 3		
	FORENINGENS STIFTELSE	142
3.1	Innledning	142
3.2	Medlemmene	143
3.21	Alminnelige synspunkter	143
3.22	Fysiske personer	144
3.23	Juridiske personer	150
3.3	Medlemmenes bindende tilslutning	151
3.4	Sviktende forutsetninger og ugyldighet	153
3.5	Hovedsynspunkter om når foreningen må anses stiftet, og betydningen av stiftelsen	158
3.6	Foreningen som selvstendig rettssubjekt (juridisk person)	159
3.61	Begrepet juridisk person	159
3.62	Vilkår for rettssubjektivitet	160
3.621	Innledning	160
3.622	Subjekt for formuerettslige rettigheter og plikter	161
3.623	Sivilprosessuell partsstilling (partsevne)	165
3.624	Subjekt for forvaltningsrettslige posisjoner	171
3.63	Følger av rettssubjektivitet	172
3.7	Registrering av foreninger og registreringens betydning. Enhetsregisteret. Foretaksregisteret. Frivillighetsregisteret	174
3.71	Registreringen av forening i Enhetsregisteret, Foretaksregisteret og andre (tilknyttede) registre	174
3.72	Frivillighetsregisteret – registrering i Frivillighetsregisteret	176
KAPITTEL 4		
	MEDLEMSFORHOLDET	177
4.1	Innledning	177
4.2	Etablering av medlemskapet – «åpen forening»	178

INNHOLD

4.3	Rett og plikt til medlemskap	180	
4.31	Alminnelige synspunkter	180	
4.32	Plikt til medlemskap	181	
4.33	Rett til medlemskap	184	
4.331	Forholdet til foreningen	184	
4.332	Forholdet til tredjemann	196	
4.4	Medlemsrettigheter og medlemsforpliktelser	197	
4.41	Innledning. Medlemsregisteret og dets betydning	197	
4.42	Medlemsrettigheter	199	
4.43	Særskilt om minoritetsrettigheter	203	
4.431	Alminnelige synspunkter	203	
4.432	Formålets betydning som skranke for foreningsorganenes kompetanse mv	205	
4.433	Andre minoritetsrettigheter	217	
4.434	Særlig om minoritetsvern ved «kopping»	223	
4.44	Medlemsforpliktelser	226	
4.45	Mislighold av medlemsforholdet	232	
4.451	Innledning	232	
4.452	Mislighold av medlemsforpliktelser	233	
4.453	Mislighold av medlemsrettigheter	235	
4.5	Oppløsning av medlemskapet	237	
4.51	Oversikt	237	
4.52	Utmeldelse	238	
4.53	Eksklusjon	243	
4.531	Innledning. Avgrensning	243	
4.532	Oversikt over og typifisering av de enkelte eksklusjonsgrunner. Betydningen av relevante hensyn og vurderinger	246	
4.533	De enkelte eksklusjonsgrunner	249	
4.534	Absolutte skranke for eksklusjon	256	
4.535	Saksbehandlingen mv	257	
KAPITTEL 5			
DE STYRENDE ORGANER			264
5.1	Innledning	264	

5.2	Generalforsamlingen (årsmøtet)	267
5.21	Personell kompetanse	267
5.211	Alminnelige regler om personell kompetanse. Fysisk generalforsamlingsmøte. Unntak	267
5.212	Særskilte personelle kompetanseregler	271
5.22	Materiell kompetanse	276
5.221	Alminnelige synspunkter	276
5.222	Særlig om de enkelte dagsordenspunkter	277
5.223	Særlig om generalforsamlingens valg, suspensjon og avsettelse av styre	278
5.224	Særlig om adgangen til å gi gaver	285
5.23	Materielle kompetansebegrensninger	288
5.231	Allment	288
5.232	Et foreningsrettslig «legalitetsprinsipp»?	289
5.233	Prinsipper om misbruk av foreningsmyndighet	300
5.24	Prosessuell kompetanse	313
5.241	Oversikt	313
5.242	Innkalling, etablering og gjennomføring av generalforsamlingen	314
5.243	Stemmegivning	329
5.244	Ufravelige saksbehandlingsregler	332
5.25	Virkninger av kompetanseoverskridelse	335
5.251	Oversikt	335
5.252	Ugyldighetsgrunnene	335
5.253	Ugyldighetsvirkninger	338
5.254	Andre rettsvirkninger	339
5.3	Styret	340
5.31	Personell kompetanse	340
5.311	Alminnelige personelle kompetanseregler	340
5.312	Særskilte personelle kompetanseregler	344
5.32	Materiell kompetanse. Forpliktelser	356
5.321	Generelt	356
5.322	Forpliktelser	356
5.323	Materiell kompetanse	360
5.33	Prosessuell kompetanse	365

INNHOLD

5.34 Virkninger av kompetanseoverskridelse	370
5.4 Den daglige ledelse	371

KAPITTEL 6

ERSTATNINGSANSVARET INTERNT	375
6.1 Alminnelige synspunkter	375
6.2 Medlemsfellesskapet som skadelidt	376
6.3 Det enkelte medlem som skadelidt	378
6.4 Vedtak om «ansvarsfrihet»	381
6.5 Lempning	382

KAPITTEL 7

OPPHØR AV FORENINGEN	384
7.1 Innledning	384
7.2 Oppløsning	384
7.21 Oversikt	384
7.22 Flertallsvedtak om oppløsning	386
7.23 Avvikling	387
7.3 Degenerasjon	392
7.4 Andre opphørsgrunner	393
7.5 Fusjon (sammenslutning)	396
7.51 Alminnelige synspunkter	396
7.52 Saksbehandlingen – flertallskrav	396
7.53 Fortsettelse: Saksbehandlingen for øvrig. Rettsvirkninger	399
7.6 Deling av foreninger (fisjon)	401
7.61 Innledning	401
7.62 Formell deling	402
7.621 Personell og prosessuell kompetanse	402
7.622 Forholdet til tredjemannsgrupper	407
7.623 Forholdet til offentlige myndigheter	408
7.63 Faktisk deling	409
7.631 Alminnelige synspunkter	409
7.632 Identitetsspørsmålet: Hvem utgjør «fortsettelsen» av foreningen?	409
7.633 Særtilfelle: Delingen blir betraktet som en faktisk oppløsning	411

7.7 Konkurs mv	412
KAPITTEL 8	
FORHOLDET UTAD	419
8.1 Innledning	419
8.2 Privatrettslige relasjoner	421
8.21 Avtalekompetanse. Ansvar for foreningens gjeld	421
8.22 Representasjonsrett	424
8.23 Erstatningsansvar mv overfor tredjemenn	429
8.3 Offentligrettslig rammelovgivning mv	433
8.31 Regnskaps- og revisorloven	433
8.32 Foretaksregisterloven	437
8.33 Foretaksnavneloven	442
8.34 Varemerkeloven mv	445
8.35 Næringslovgivningen	447
8.36 Straffelovgivningen	447
8.361 Foreningen som subjekt for straff	447
8.362 Foreningen som fornærmet	449
8.37 Arbeidslovgivningen	450
8.38 Omdanning av foreningsmidler og midler som er gitt til forening .	454
8.39 Ikke-økonomiske foreningers skatte- og avgiftsrettslige stilling	463
8.391 Innledning	463
8.392 Ikke-økonomiske foreningers skatt på inntekt	465
8.393 Ikke-økonomiske foreningers skatt på formue	474
8.394 Visse hovedpunkter i et skattesubjekts fradragsrett for tilskudd til ikke-økonomiske foreninger	475
8.395 Lønnsoppgave, forskuddstrekk og arbeidsgiveravgift	477
8.396 Merverdiavgift	485
8.397 Eiendomsskatt	495
8.4 Forvaltningsrettslige regler og prinsipper anvendt på foreninger som medvirker i det offentlige styringssystem	497
8.41 Innledning	497
8.42 Myndighetenes styring og kontroll med foreninger som medvirker i den offentlige styringsprosess	499
8.43 Direkte bruk av forvaltningsrettslige saksbehandlingsregler på	

INNHOLD

virksomheten til foreninger som medvirker i den offentlige styringsprosess	502
8.44 Analogisk bruk av forvaltningsrettslige saksbehandlingsregler på virksomheten til foreninger som medvirker i den offentlige styringsprosess	514
8.45 Betydningen av legalitetsprinsippet mv for foreninger som medvirker i den offentlige styringsprosess	517
8.46 Forvaltningsrettens myndighetsmisbrukslære anvendt på virksomheten til foreninger som medvirker i den offentlige styringsprosess	527
KAPITTEL 9	
KONFLIKTLØSNING	530
9.1 Innledning	530
9.2 Ulike former for intern konfliktløsning	532
9.21 Overprøvelse av overordnet eller spesialkompetent foreningsorgan	532
9.22 Foreningsselvdomme	535
9.23 Foreningsselvstyre	539
9.3 Ulike former for ekstern konfliktløsning	540
9.31 Oversikt	540
9.32 Voldgift	541
9.321 Innledning	541
9.322 Grensen selvdømme–voldgift. Kombinasjon selvdømme/voldgift	542
9.323 Vilkår for voldgift: Forholdet må etter sin art kunne voldgis .	548
9.324 Krav til voldgiftsavtalens inngåelse: «Partene kan avtale voldgift», jf voldgiftsloven § 10	553
9.33 Søksmålsbetingelsene i tvisteloven §§ 1-3 og 1-4 i saker med tilknytning til foreninger	556
9.331 Oversikt	556
9.332 Foreningen som saksøkt	559
9.333 Foreningen som saksøker	571
9.34 Prøvelsens intensitet	574
9.341 Innledning	574
9.342 Terminologiske utgangspunkter	576

9.343	Rettsanvendelsesfeil – manglende hjemmel	577
9.344	Myndighetsmisbruk	580
9.345	Feil i faktum	581
9.346	Saksbehandlingsfeil	582
9.35	Adgangen til domstolsprøvelse av selvdømmeavgjørelser	583
9.351	Mangler ved selvdømme klausulen	583
9.352	Mangler ved selvdømmevedtaket	586
9.353	Mangler ved foreningsvedtaket	589
KAPITTEL 10		
SÆRSPØRSMÅL OM SAMMENKJEDET FORENINGSTRUKTUR		612
10.1	Innledning	612
10.2	Formålet med en sammenkjedet foreningsstruktur	615
10.3	Er underforeningen et eget rettssubjekt?	616
10.4	Enkelte særskilte rettsspørsmål om hovedforeningens kompetanse overfor underforeningen og dennes medlemmer	619
10.41	Innledning	619
10.42	Vedtectsregulering av beslutningsretten	620
10.43	Ingen vedtectsregulering av beslutningsretten	622
10.44	Særskilte spørsmål initiert av «dobbel» medlemskap	624
10.5	Særspørsmål om myndigheten til å melde underforeningen ut av forbundet	625
KAPITTEL 11		
INTERNASJONALE PERSPEKTIVER		627
11.1	Innledning	627
11.2	Når er en forening «norsk»?	629
11.3	Vernetingsspørsmålet	630
11.31	Tvl § 4-4	630
11.32	Lugano-konvensjonen	631
11.4	Interlegale spørsmål	633
11.41	Innledning	633
11.42	Lovvalsregler: Foreningsstatuttet	634
11.421	Problemstilling	634
11.422	Sammenslutningsrett eller kontraktsrett?	634

INNHold

11.423 De to hovedteorier	635
11.424 Norsk interlegal rett de lege lata	636
11.5 Non-Governmental Organizations og deres rettsforhold	643
11.51 Innledning	643
11.52 Særtrekk ved Non-Governmental Organizations (NGOs)	644
11.53 Folkeretten og NGO-ene	646
11.54 Europarådkonvensjonen 24 april 1986 om NGO-ers rettssubjektivitet	649
11.55 En internasjonal foreningsrett?	650
11.6 Foreningsretten i andre land	654
11.61 Innledning	654
11.62 Rettshistorisk bakgrunn	655
11.63 Sverige	656
11.64 Danmark	658
11.65 Finland	660
11.66 Frankrike	660
11.67 Tyskland	662
11.68 England	663
11.69 USA	665

SUMMARY IN ENGLISH

NON-PROFIT LAW IN NORWAY	668
1 Introduction: The law of Associations and the law of Foundations	668
2 The law of Associations	670
2.1 Characteristics	670
2.2 The scope of the law of associations	671
2.3 The distinction between economic and non-economic associations .	672
2.4 The associations as parties to contracts	673
2.5 The debts of the association	673
2.6 Disputes between members of the association	674
2.7 The formation of an association	674
2.71 Members	674
2.72 Terms of formation	675
2.73 When will membership be effective for the members of the association?	675

2.74	Requirements to the person applying for membership and to his personal behavior	675
2.8	Rights and obligations of the members of the association	676
2.9	Termination of membership	677
2.10	The governing bodies and powers of the association	678
2.101	Introduction	678
2.102	The general meeting	679
2.103	The executive committee	681
2.104	Employees	683
2.11	Liability towards the association and the members	684
2.12	The dissolution of the association	685
2.13	Merger and fission	686
2.14	Bankruptcy	687
2.15	The association and third parties	687
2.151	Introduction	687
2.152	Taxation of non-profit associations	688
2.153	Liability towards third parties	689
3	The law of Foundations	691
3.1	Introduction	691
3.2	The legal basis of the law of foundations	691
3.3	Definition	692
3.4	Types of foundations	693
3.5	Governing bodies of foundations. Provisions of election.	693
3.6	Capital-base and administration	694
3.7	Supervision and control	695
3.8	Alteration of statutes and alteration of the legal basis of the foundation	695
VEDLEGG		
	EKSEMPEL PÅ MØNSTERVEDTEKT FOR FORENING	697
	LITTERATUR	701

INNHOOLD

TIDSSKRIFTER	706
Forkortelser	706
Andre	706
LOVREGISTER	707
DOMSREGISTER	722
STIKKORD	726